

NÁRODNOSTNÍ PROBLEMATIKA V OKRESE BRUNTÁL MEZI ROKY 1960 AŽ 1989¹

Lubomír Hlavienka

Lubomír Hlavienka: Ethnic Issues in Bruntál District 1960 to 1989

After 1945, the ethnic composition of the Czech borderland changed radically and the place of the displaced Germans was replaced by a diverse mix of new settlers, including not only Czechs, but also Slovaks, Roma, Greeks, and re-emigrants from Volhynia, Romania and Yugoslavia. This highly heterogeneous group gradually became commonplace during the 1940s and 1950s, but a number of problems persisted. The article aims to clarify what the national composition of the district of Bruntál, formed in 1960 on the territory of the former districts of Bruntál, Krnov and Rýmařov, looked like, and what the attitude of the national committees towards individual minorities was. Attention is paid to four nationalities, which, in the defined region, belonged to the most numerous national minorities. They are, specifically, Slovaks, Germans, Roma and Greeks.

Key Words: Czechoslovakia, Silesia, North Moravia, Ethnic Issues, Demography

Úvod

V průběhu poválečných let se zásadním způsobem proměnila národnostní struktura okresů Bruntál, Krnov a Rýmařov, jež v roce 1960 vytvořily svým sloučením převážnou většinu stávajícího okresu Bruntál. Vysídlením dosud převažující německé populace se otevřel prostor, do něhož zamířili nejenom Češi a Slováci, ale také Romové, Řekové, Maďaři, Chorvati či reemigranti. Během poměrně krátkého období tak vznikla národnostně heterogenní společnost, jež se adaptovala v nové domovině pouze pomalu a často i problematičtě; zcela klidné navíc nebyly ani vztahy mezi příslušníky menšin a majoritního českého obyvatelstva či menšin mezi sebou navzájem. Novému poválečnému osídlení okresů západního Slezska a přilehlé severní Moravy se sice věnovala jistá pozornost již před rokem 1989,² ale teprve v posledních letech se osídlování a nová národnostní struktura zkoumaného regionu stala předmětem souvislejšího výzkumu,³ a ačkoliv nadále nejde tvrdit, že se jedná o proces, který by byl kompletně zpracován a popsán, tak jsme alespoň již poznali základní kontury tohoto vývoje.

Cílem této studie je zmapovat vývoj národnostní problematiky v Bruntálském okrese mezi roky 1960 a 1989, tedy v letech, kterým se souvisle dosud nevěnoval žádný výzkum národnostní problematiky. Práce bude sledovat nejenom početní vývoj národnostních menšin, ale zaměří se také na to, zdali existovaly rozdíly v přístupu národních výborů

1 Článek vznikl v rámci řešení projektu NAKI II DGI8P02OVV64 *Právní, historické a společenskovední aspekty nových a tradičních menšin v České republice*.

2 Otakar KÁŇA, *Historické proměny pohraničí*, Ostrava 1976.

3 Otázce poválečného osídlení se věnovaly studie Aleš KREMPL – Zdeněk JIRÁSEK, *Osídlování okresu Krnov v letech 1945–1949, Časopis Slezského zemského muzea: série B – vědy historické* 64, 2015, č. 3, s. 257–270. A. KREMPL – Z. JIRÁSEK, *Osídlení okresu Bruntál v letech 1945–1949*, Slezský sborník 113, 2015, č. 2, s. 315–338. Obecněji k tématu osídlení Jiří TOPINKA, *Zapomenutý kraj. České pohraničí a takzvaná akce dosídlení*, *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 3–4, s. 534–585. Národnostní problematice se věnovala práce Tomáš NIESNER, *K proměnám osídlení Bruntálska, regionu v pohraničí*, in: Sborník bruntálského muzea, Bruntál 2015, s. 29–37. Dále pak Lubomír HLAVIENKA, *Národnostní problematika na území okresů Bruntál, Krnov a Rýmařov v letech 1948–1960*, Slezský sborník 118, 2020, č. 1, s. 40–71.

k jednotlivým etnikům, případně jaká byla struktura těchto menšin či v jakých podmínkách jejich příslušníci žili. Nejvýznamnějším problémem je v tomto případě nezpracovanost fondů ONV a KSČ Bruntál pro léta 1960 až 1989/1990, což značně komplikuje možnosti našeho výzkumu, především pro období 80. let. Dalším problémem je faktická absence rozsáhlejších prací, které by se souvisleji zabývaly tímto tématem, takže tato studie otevírá dosud jen minimálně probádanou problematiku.

Menšiny v Československu 1960 až 1989

Právně bylo postavení menšin mezi lety 1960 a 1968 ošetřeno různými normami ze 40. a 50. let. To se ale změnilo v průběhu tzv. pražského jara, kdy se mimo politických témat do centra pozornosti dostala také otázka národnostních menšin, a to především v kontextu česko-slovenské otázky. Výsledkem tohoto oživení zájmu o menšinovou problematiku se stalo přijetí ústavního zákona o československé federaci a dále pak v říjnu 1968 přijetí ústavního zákona č. 144/1968 sb. o postavení národností v Československé socialistické republice. Zákon hovořil o maďarské, německé, polské a ukrajinské (rusínské) národnosti a znamenal zákonné zajištění už fakticky existujících práv, v některých případech i jejich rozšíření, a dále pak zrovnoprávnění Němců s Maďary, Poláky a Ukrajinci. Byly vytvořeny i vládní orgány zabývající se prací s národnostními menšinami. Přijetím zákona došlo také k uznání nejenom individuálních, ale i kolektivních práv zákonem jmenovaných národností, jelikož článkem 3 zákona jim bylo zaručeno právo na vzdělání v jejich jazyce, na všestranný kulturní rozvoj, právo na užití svého jazyka při úředním styku, právo spolčovat se v národnostních kulturních a společenských organizacích, právo na tisk a informace ve svém jazyce. Československo bylo definováno zákonem jako společný stát českého a slovenského národa a národností žijících na jeho území, čímž se ostatní národy staly stejnými tvůrci republiky jako Češi a Slováci.⁴

Nástup normalizace ovšem znamenal utlumení zájmu o národnostní otázky a opětovně upadnutí do ideologických šablon, vycházejících sice z proklamovaného internacionalismu národnostní otázky, ale faktické řešení národnostní problematiky nemělo nic společného se skutečným vývojem a potřebami těchto menšin. Specifický přístup byl aplikován především vůči romskému obyvatelstvu, které bylo od roku 1958 nuceně usazováno, avšak tato snaha se nesetkala s velkým úspěchem. Krach této politiky byl stvrzen vládním usnesením č. 502/1965, jímž byla zahájena politika tzv. rozptylu. I v případě Romů znamenal rok 1968 změnu, jelikož byla ukončena právě snaha o jejich rozptyl. Od federalizace byly otázky Romů řešeny národním ministerstvem práce a sociálních věcí, které ve své zprávě v listopadu 1970 konstatovalo, že je třeba nově řešit romskou problematiku na vědeckém základě a koordinovat činnost jednotlivých institucí.⁵ Nastupující normalizace se negativně podepsala také na vztahu k Romům, neboť snahu o řešení jejich problematiky opět jenom zformalizovala. Vzhledem k normalizačnímu vývoji a postupně se projevující nerovnosti jednotlivých národností se tomuto tématu věnovala i disidentská Charta 77, která se několikrát zastala pronásledovaných představitelů menšin.⁶ Obzvláštní kritice

byl režim vystaven za poměr vůči romské menšině. Snahy o řešení romské otázky byly vyjádřeny v řadě vládních dokumentů, jež předkládaly různá řešení této problematiky, avšak reálná aplikace těchto plánů často pokulhávala. Správa romské otázky byla svěřena úředníkům pocházejícím z majority a přístup k menšině se vyznačoval aplikací různých diskriminačních kritérií a pochybnou bytovou politikou, která ve svém důsledku vedla ke vzniku velkých romských ghett.⁷

Tabulka 1.

SLDB 1950		Národnost								Celkem
		Češi	Slováci	Rusové a Ukrajinci	Poláci	Němci	Maďaři	Jiné	Neuvedeno	
Okres	Bruntál	21 968	3 749	430	133	930	26	155	70	27 461
	Krnov	33 407	4 193	61	273	654	30	182	90	38 890
	Rýmařov	12 880	3 813	63	30	559	50	231	26	17 652
Úhrnem		68 255	11 755	554	436	2 143	106	586	186	84 003

Tabulka sestavena z dat: Sčítání lidu a soupis domů a bytů v republice Československé ke dni 1. března 1950. Díl I, Praha 1957, s. 77.

Okres Bruntál 1960 až 1989

Okres Bruntál byl pro výzkum vybrán, jelikož jde o poměrně specifický region se silným zastoupením národnostních menšin v jeho obyvatelstvu. Pro nové, poválečné osídlení pohraniční bylo charakteristické, že v některých okresech tvořilo „nečeské“ obyvatelstvo více než 20 % veškerého osídlení. V roce 1950 podle údajů poskytnutých sčítáním obyvatelstva nastal tento stav na námi zkoumaném území nejzřetelněji v okrese Rýmařov, kde Češi tvořili jen cca 73 % zdejšího osídlení; v okrese Bruntál pak cca 80 % zdejšího obyvatelstva a v okrese Krnov cca 86 % populace. Tyto hodnoty se významně vymykaly z celokrajových statistik, jelikož podle nich v Olomouckém kraji (kam do roku 1960 patřily okresy Rýmařov a Bruntál) tvořili Češi cca 93 % obyvatelstva a v Ostravském kraji (kam do roku 1960 patřil okres Krnov) cca 88 % obyvatelstva. Tento poměr se stává ještě zřetelnější v kontextu celých českých zemí, kde Češi tvořili necelých 94 % populace. Konkrétně národnostní složení zkoumaných okresů v r. 1950 shrnuje Tabulka 1.

I po správní reformě z roku 1960 a vzniku velkých okresů a krajů byl Bruntálský okres v rámci celého nově vytvořeného Severomoravského kraje velmi specifický. Jednalo se o oblast s převážujícím podhorským či horským terénem, přestože na východě se krajina již svažovala do nížiny. Ačkoliv se ve větších městských centrech nacházel průmysl, tak velký podíl na zdejším hospodářství mělo zemědělství a lesnictví. Tímto se okres odlišoval jak od průmyslově a důlně založeného východu, tak i od zemědělsky rozvinutějších oblastí v nížinách na jihu. Z hlediska národnostní skladby zůstalo sledované území nadále značně pestré a poměrně specifické. Celkově tvořili v roce 1961 Češi v českých zemích něco přes 94 % populace, v Severomoravském kraji cca 90 % populace, avšak v okrese

mích, s. 124. Mimo to se Charta 77 zastala v roce 1987 představitelů maďarské menšiny Miklóse Duraye. R. PETRÁŠ, *Menšinová – národnostní otázka*, s. 127–128.

7 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích*, s. 135.

4 René PETRÁŠ, *Menšinová – národnostní otázka v letech 1968–1989*, in: *Menšiny a právo v České republice*, Praha 2009, s. 116 a 120–121. Celé znění zákona dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-144>, [cit. 29. září 2020].

5 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*, Praha 2004, s. 130.

6 Nejvýznamněji Charta 77 vystoupila na obranu Romů, když v roce 1978 vyhotovila dokument O postavení Cikánů-Romů v Československu, který byl adresován OSN. N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých ze-*

Bruntál to bylo pouze necelých 78 %, což společně s Karvinou představovalo největší podíl nečeského etnika v kraji. Národnostní složení okresu v r. 1961 ukazuje Tabulka 2.⁸

Dalším specifickým tohoto území byla skutečnost, že i přes poválečný příchod nových obyvatel zůstávalo na počátku 60. let jen řídké osídlení. Po skončení poválečného osídlování pohraničí byl komplexní proces doosídlování na zkoumaném území zahájen v roce 1954, avšak i přes velké vynaložené prostředky neprobíhal dobře a jenom v le-

Tabulka 2.

SLDB 1961	Národnost								Celkem
	Češi	Slováci	Ukrajinci a Rusové	Poláci	Maďaři	Němci	Jiná	Nezjištěno	
Bruntál	76 376	13 470	295	383	301	2 232	4 777	233	98 067

tech 1954 až 1957 odešlo z okresů Bruntál, Krnov a Rýmařov cca 25 % všech dosídlenců, již sem zamířili z českého a moravského vnitrozemí nebo ze Slovenska. Nejčastější příčinou jejich odchodu se staly nízké výdělky, nevyhovující kvalita bydlení či odborná neschopnost hospodařit na přidělených záhumencích.⁹ Z profesního hlediska se jednalo ve velké míře o zemědělské dosídlence, kteří nacházeli v regionu uplatnění především v JZD nebo ve státních statcích, jak ukazuje i souhrnná zpráva pro okres Krnov z roku 1958, podle níž v letech 1955–1958 přesídlilo na Krnovsko celkem 403 rodin, což představovalo 823 nových pracovníků, z nichž 644 se uplatnilo v JZD, 145 pracovníků bylo zaměstnáno u ČSSS a 33 ve STS.¹⁰

Doosídlování regionu neprobíhalo uspokojivě ani po správní reformě z roku 1960, jak ukazuje zpráva Severomoravského KNV z podzimu 1961. Podle ní mezi 1. lednem a 30. říjnem 1961 mělo do okresu přijít 390 nových osídlenců, avšak v reálu jich nakonec bylo pouze 160, čehož jich 66 pocházelo z některého ze slovenských krajů.¹¹ Ze strany úřadů panovala nadále největší poptávka po dosídlencích, kteří by byli zaměstnáni v zemědělství. Nicméně i přes snahu krajského a okresního národního výboru se nedařilo řadu nově příchozích udržet. V roce 1961 se tak do okresu Bruntál přistěhovalo cca o tisíc obyvatel méně, než kolik jich okres opustilo. I vzhledem k těmto negativním trendům byl růst populace okresu jenom pozvolný a hustota osídlení nadále výrazně zůstávala za stavem z roku 1930, kdy bylo provedeno poslední předválečné sčítání obyvatelstva.¹² Snaha posílit rozvoj pohraničních regionů a posílit přistěhovalectví do okresu

vedla v roce 1964 k zařazení okresu Bruntál do kategorie A klasifikace příhraničních okresů, což znamenalo, že dosídlencům byly poskytnuty různé výhody, avšak ani tato úprava nedokázala naplnit očekávání.¹³ Obdobný pokus následoval v roce 1969, když došlo k vymezení pohraničního pásma. Okresy zahrnuté do této výměry získaly nárok na čerpání prostředků z jednotlivých fondů, z nichž následně byla výstavba pohraničí hrazena.¹⁴ Okres Bruntál byl dle vyspělosti a dostupnosti občanské vybavenosti rozdělen do tří kategorií,¹⁵ přičemž zařazení do příslušné kategorie mělo vliv i na příjem finančních zdrojů nezbytných pro naplnění stanovených cílů.¹⁶ Po realizaci těchto administrativních změn pokračovala v průběhu 60. a 70. let snaha o doosídlení okresu, která i přes řadu těžkostí již slavila dílčí úspěchy. Nově příchozí nastupovali především do zemědělství, v menší míře pak do průmyslu.¹⁷ I díky těmto dílčím úspěchům lze říci, že se během 70. a 80. let osídlení stabilizovalo, ačkoliv nikdy početně nedosáhlo předválečné úrovně – v roce 1930 byla na území okresu hustota obyvatelstva cca 91 obyvatel na km², zatímco v roce 1970 to bylo jen 59 a v roce 1980 pouze 64 obyvatel na km².¹⁸

Národnostní problematika

Období 1960 až 1968

První zkoumané období je vymezeno na jedné straně správní reformou, která znamenala vznik velkých okresů i krajů, na straně druhé pak rokem 1968, kdy se pod vlivem dočasného politického tání otevřela i otázka národnostních menšin, což vedlo k přijetí výše zmíněného ústavního zákona č. 144/1968 sb. Jak plyne z údajů ze SLDB 1961, okres Bruntál byl národnostně velmi pestrý, a tato problematika tak představovala jednou z agend, které musel ONV věnovat pozornost. Nejpočetnější národností mimo majoritních Čechů byli Slováci, kteří ve velkých počtech směřovali do pohraničí již v průběhu 50. let během doosídlování dříve vysídlených regionů. Cenzus z roku 1961 deklaroval, že v okrese Bruntál žilo 13 470 Slováků, avšak tato hodnota vycházela pouze z toho, kolik se jich ke slovenské národnosti přihlásilo. Jak poukázala Š. Hernová, reálně mohlo být Slováků v Severomoravském kraji mnohem více a pouze se ve sčítání přihlásili k české národnosti.¹⁹ Nicméně vezmeme-li údaje ze sčítání 1961 za výchozí, pak bychom na

a Šumperk, s. 2–3.

13 Kol., *25 let života svobodného Bruntálska. Katalog výstavy*, Bruntál 1970, s. 34–35.

14 SOKA Bruntál. Fond ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor plánovací, č. kart. 121, Informativní zpráva o plnění úkolů z programu dlouhodobého výhledu rekonstrukce a výstavby pohraničí z 13. srpna 1969.

15 Kategorie A) Území s extrémními životními podmínkami, kam byly zařazeny hlavní menší, agrárně založené vesnice okresu. Kategorie B) Území se ztíženými životními podmínkami, kam byly zařazeny obce se zhoršenou občanskou dostupností a sníženou možností pracovního uplatnění. Kategorie C) Ostatní území pohraničí, kam spadala všechna střediska obvodního významu (v okrese Bruntál se jednalo o Bruntál, Krnov a Rýmařov), mateřské obce s více než 1 200 obyvateli a obce s více než 800 obyvateli. Viz Kol., *25 let života svobodného Bruntálska*, s. 36–38.

16 Kol., *25 let života svobodného Bruntálska*, s. 36–38.

17 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor pracovních sil, č. kart. 12, Rozbor o vývoji zaměstnanosti a hospodaření pracovními silami za 2. pololetí 1975.

18 T. NIESNER, *K proměnám osídlení Bruntálska*, s. 33.

19 Šárka HERNOVÁ, *Demografická charakteristika Slováků, Poláků a Němců podle výsledků sčítání lidu z let 1950 a 1961*, Slezský sborník 66, 1968, č. 3, s. 293.

8 *Sčítání lidu, domů a bytů v Československé socialistické republice k 1. březnu 1961*. Díl I, Praha 1965, s. 323.

9 Státní okresní archiv Bruntál (dále jen SOKA Bruntál), Okresní národní výbor Bruntál (dále jen ONV Bruntál) 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor pracovních sil, č. kart. 1, Zpráva o dosídlení pohraničí r. 1954–1957 z 11. února 1958.

10 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor pracovních sil, č. kart. 1, Zpráva o komplexním dosídlení okresu Krnov.

11 Zemský archiv Opava (dále jen ZA Opava), Severomoravský Krajský národní výbor (dále jen Sm KNV), 1960–1990, Odbor sociálních věcí a pracovních sil, inv. č. 94, č. kart. 26, Zpráva o redistribuci pracovních sil a dosídlení okresu Bruntál z 20. listopadu 1961, s. 2.

12 V roce 1930 žilo na území okresů Bruntál, Krnov a Rýmařov celkem cca 144 000 obyvatel, zatímco v roce 1961 to bylo pouze 98 000 obyvatel. Tamtéž, Zpráva o plnění úkolů pro dosídlení okresů Bruntál, Opava

území okresu Bruntál mohli najít celkem osm obcí, v nichž zastoupení Slováků bylo více než 50%. Šlo o Arnoltice, Dobřečov, Kněžpole, Kříšťanovice, Malou Štáhlí, Milotice nad Opavou, Těchanov a Veveří. Pro všechny tyto obce bylo typické, že se jednalo o relativně malé vesnice, takže celkově v nich bydlelo 965 Slováků. Jedinou výjimkou byly Milotice nad Opavou, kde se ke slovenské národnosti přihlásilo 325 obyvatel. Naopak v hlavních centrech okresu, tedy v Bruntále, Krnově a Rýmařově, tvořili Slováci vždy jenom 5 až 10% podíl na obyvatelstvu. Celkově žil největší počet Slováků v Krnově (1 139), Břidličné (943), Vrbně pod Pradědem (605) a Zlatých Horách (481). O sídelní struktuře Slováků v okrese Bruntál lze ještě poznamenat, že z větší části bydleli v obcích vesnického typu; v obcích s více než 2 000 obyvatel žilo v roce 1961 pouze 4 804 Slováků.²⁰ Ačkoliv tempo příchodu Slováků po roce 1960 poněkud polevilo, tak tato migrační vlna byla nadále velmi významná a jen mezi léty 1960 až 1970 přibýlo do českých zemí ze Slovenska 170 604 lidí, přičemž jednoznačně největší podíl (57 518) jich směřoval do Severomoravského kraje. Zde se usídlovali nejenom na Ostravsku, kde byla neustále velká poptávka po nových pracovních silách, ale i v oblasti Jeseníků.²¹ Motivace migrace Slováků do českého pohraničí byla rozličná. Prvotní poválečná migrace byla motivována snahou o osídlení pohraničí, takže z velké části se jednalo o zemědělce. Později přicházeli Slováci především do průmyslově rozvinutých oblastí, kde byla poptávka po pracovní síle. V 50. a 60. letech se přidaly i motivy osobní, tedy svatba, následování partnera či scelení rodiny.²² Jak přesně tato migrace pozměnila do roku 1968 sídelní strukturu Slováků, je obtížné stanovit, jelikož KNV ani ONV nerealizovaly žádné hlubší výzkumy, jež by tyto trendy zachytily, takže další relevantní údaje pocházejí až z roku 1970.

Ačkoliv v průběhu 60. let přistěhovalci ze Slovenska nesměřovali ve většině případů do zemědělství, ale jednalo se o průmyslovou migraci, struktura zaměstnanosti Slováků v okrese Bruntál byla taková, že většina jich našla uplatnění v zemědělství v JZD a na státních statcích, což ale vzhledem k převážně agrárnímu charakteru okresu nebylo nijak překvapující.²³ Do zemědělství směřovali i nově příchozí a podle plánu dosídlení pohraničí pro rok 1962 mělo do okresu Bruntál dorazit ze Slovenska celkem 79 nových pracovníků, přičemž všichni měli být zaměstnáni v ČSSS nebo JZD.²⁴ Struktura zaměstnanosti se odrážela i na věkové struktuře, jelikož oproti průmyslovým regionům, kam přicházeli většinou mladí lidé, žili na Bruntálsku (ale také na Opavsku) Slováci, kteří přišli v době osídlování pohraničí, takže se již jednalo o obyvatelstvo starší, než jaký byl průměrný věk této menšiny v rámci celého Severomoravského kraje.²⁵

Z hlediska spolkového života a existence různých sdružení byla slovenská komunita na Bruntálsku spíše rozdrobená a její členové se mezi sebou na institucionální bázi nijak blíže nestýkali, čímž se opět jenom potvrdila specifčnost zkoumaného okresu, jelikož ve

východněji položených průmyslových oblastech Karvinska a Frýdecko-Místecka běžně existovaly slovenské spolky. Vzhledem k těmto skutečnostem probíhala v okrese Bruntál poměrně rychle integrace Slováků do majoritní společnosti a podle zprávy ze září 1968 jich velká část v běžné komunikaci již hovořila česky a nikoliv slovensky. Mimo neexistence společných kulturních či jiných platforem pro setkávání byl tento stav zapříčiněn také nedostatkem jazykové slovenského denního tisku či literatury a v případě mladších zejména tím, že zde neexistovaly slovenské školy a děti se v komunitě českých žáků rychle přizpůsobovaly okolí. Možná i díky poměrně rychlé integraci nebyly zaznamenány na Bruntálsku žádné významnější problémy v soužití Slováků s Čechy, což je opět v jistém kontrastu vůči situaci na východě kraje, kde máme zprávy o občasných rozmiškách a drobnějších problémech, které ze soužití příslušníků obou národů plynuly.²⁶

Další menšinou nacházející se na území okresu Bruntál byli Němci. Ti nadále zůstávali v centru pozornosti národních výborů, ačkoliv se již jednalo jenom o drobné zbytky původního osídlení. Menšina byla tvořena lidmi, kteří zůstali v ČSR po vysídlení svých krajanů a získali zpět nárok na československé občanství zákonem č. 34/1953 Sb. Jejich postavení ovšem bylo nadále problematické – vzhledem k válečné minulosti. V roce 1961 jich bylo v okrese evidováno 2 232, přičemž příslušníci menšiny žili převážně rozptýleně a většinou netvořili nijak velká seskupení. Výjimkou byly pouze obce Horní Město, kde Němci tvořili 14,8 % obyvatelstva, a Heřmanovice, kde představovali dokonce 17,8 % obyvatelstva.²⁷ V průběhu následujících let se počet Němců v okrese neustále snižoval a ve druhé polovině 60. let jich zde žilo už pouze 1629, z čehož největší množství se nalézalo v Krnově (358), Rýmařově (197) a Heřmanovicích (107).²⁸ Tento úbytek byl přirozený, jelikož řada Němců byla již pokročilejšího věku a postupně umírali. Věková struktura příslušníků německé menšiny v Severomoravském kraji z roku 1961 ukazuje, že děti do 15 let věku představovaly jenom cca 10 %, zatímco lidé ve věku nad 55 let tvořili více než 40 % celé německé populace v okrese Bruntál.²⁹ Jak ale plyne ze zprávy KNV ze září 1968, svůj podíl na kontinuálním snižování německé populace v 60. letech mělo i pokračující vystěhovalectví do NDR i SRN. Z okresu Bruntál se v tomto období vystěhovalo nejméně 138 Němců.³⁰ Celkem se z Československa jen v letech 1960–1964 odstěhovalo cca 7 500 Němců a v letech 1965–1969 to bylo dalších 29 908 osob.³¹ Z profesního hlediska byla na konci 60. let německá menšina nadále tvořena převážně dělnictvem, ačkoliv vzhledem k věkové struktuře bychom našli i velmi silnou skupinu důchodců.³² Okresní i místní národní výbory se snažily s německou komunitou pracovat a vycházet jí vstříc. I pod vlivem změn probíhajících během roku 1968 se vztah vůči

26 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Pripomienky k hodnoteniu – k zprávě o situácii v úseku riešenia všeobecných národnostných otázok v Severomoravskom kraji k 30. 9. 1968.

27 Š. HERNOVÁ, *Demografická charakteristika*, s. 304.

28 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Národnostní otázka v okrese Bruntál.

29 Š. HERNOVÁ, *Demografická charakteristika*, příloha *Věková struktura obyvatelstva německé národnosti*.

30 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Pracovní návrh zásad národnostní politiky v ČSR, s. 6.

31 Tomáš STANĚK, *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*, Praha 1993, s. 147.

32 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Pracovní návrh zásad národnostní politiky v ČSR, s. 6.

20 Š. HERNOVÁ, *Demografická charakteristika*, s. 294 a příloha *Osídlení obyvatelstva slovenské národnosti*.

21 Radim PROKOP, *Vliv migrací mezi Slovenskem a českými zeměmi na vývoj slovenské populace v České republice*, in: Slováci v České republice po roce 1945, Opava 1998, s. 97 a 102–103.

22 Oľga ŠRAJEROVÁ, *Slováci v ČR vo výskumoch Slezského ústavu SZM Opava*, Slezský sborník 107, 2009, č. 2–3, s. 107.

23 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Zpráva o situaci na úseku řešení všeobecně národnostních otázek v Severomoravském kraji k 30. září 1968.

24 SOKa Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor pracovních sil, č. kart. 12, Zmena v rozpise úloh dosídlenia pohraničia v roku 1962 z 18. května 1962.

25 Š. HERNOVÁ, Šárka, *Demografická charakteristika*, s. 296.

německé menšině poněkud zlepšil, a jak plyne ze zprávy ze září 1968, na národních výbo-rech byli zaměstnáváni úředníci ovládající německý jazyk, kteří měli vyřizovat administrativu spojenou s německým obyvatelstvem (jednalo se především o záležitosti matriční). Také byla organizována setkání členů německé menšiny s funkcionáři KSČ, na nichž se debatovalo o problémech, se kterými se Němci setkávají. Vzhledem k obecně vyššímu věku členů menšiny i kvůli negativním reminiscencím však neexistovaly žádné spolky, které by členy menšiny sdružovaly. Obecně lze konstatovat, že na konci tohoto období byl postoj úřadů k příslušníkům této menšiny vesměs pozitivní.³³

Oproti tomu velmi významnou a bedlivě sledovanou komunitu představovali Romové. Ačkoliv se je na základě zákona č. 74/1958 sb. snažily úřady usadit, tak se tato snaha ne-setkala s úspěchem a nadále docházelo ke kočování a živelným přesunům. I proto je obtížné přesně vymezit početnost tohoto etnika, a tak za situace, kdy se k romské národnosti nebylo možné přihlásit ve sčítání obyvatelstva, vycházejí počty, které máme k dispozici, pouze z jednotlivých sčítání realizovaných buď krajskými či okresními národními výbo-ry, nebo státně bezpečnostními orgány. Podle sčítání z roku 1962 evidujícího polokočov-né obyvatelstvo, čímž se rozuměli Romové, pobývalo v okrese Bruntál 200 Romů. Jak ovšem sama zpráva upozorňuje, údaje nejsou zcela přesné, jelikož nejsou podchyceny přesuny některých osob mimo kraj, případně jejich příchody. Zároveň jsou do soupisu zařazeni jak Romové, tak i tzv. svěšťtí.³⁴ V průběhu následujících let se vzhledem k přistěhovalectví i neustálé migraci počet Romů žijících v okrese Bruntál změnil a k 31. prosinci 1967 zde mělo trvalé bydliště celkem 797 osob romského původu a dalších 89 Romů v okrese pobývalo přechodně, coby brigádníci.³⁵

Významný mezník ve vývoji problematiky romského obyvatelstva představuje vládní usnesení č. 502/1965, které zahájilo státem řízenou politiku tzv. rozptylu, jehož cí-lem bylo rozbít velká soustředění romského obyvatelstva na jednom místě. Přijetí této zásady v důsledku vedlo k velké vlně příchodů Romů ze Slovenska do českých zemí. Samotný rozptyl se řídil zásadami vypracovanými ideologickým oddělením ÚV KSČ, které stanovilo přesné kvóty, kolik Romů mají jednotlivé okresy přijmout a odkud bu-dou pocházet. V případě Bruntálska a s ním spojeného Opavska se mělo jednat pro roky 1966–1968 o 55 rodin, což představovalo 440 osob, které měly dle plánu pocházet z okresu Humenné.³⁶ Praktická realizace plánu ovšem byla značně problematická a na-rážela na neochotu Romů se podřídit stanoveným normám i na jejich snahu stěhovat se primárně tam, kde již žili příslušníci jejich rodiny. Důsledkem bylo, že do roku 1968 se na Bruntálsko z okresu Humenné nepřestěhovala ani jediná rodina, naopak se okres stal nově domovem pro deset romských rodin původně z okresů Prešov a Spišská Nová Ves, které podle plánu rozptylu měly směřovat na zcela jiná místa.³⁷ Celkově v letech 1966–1968 přišlo na Bruntálsko ze Slovenska v rámci organizovaného přesunu v intencích plánu

rozptylu celkem 10 romských rodin.³⁸ Do okresu ale přicházeli Romové i mimo plán rozptylu a v letech 1966–1968 se takto živelně přistěhovalo celkem 74 romských rodin.³⁹

I přes to, že se jednalo o státem prosazovanou politiku, nebyl příchod Romů vůbec bez-problémový, jelikož nově přichozí Romové museli být někde ubytováni, což znamenalo další požadavky na již tak napjatý bytový fond. Na Bruntálsku bylo romským rodinám poskytnuto ubytování v podnikových bytech státních statků, případně státních lesů. Tyto domky se podle hodnocení ONV před jejich nastěhováním většinou nacházely v dobrém stavu, nicméně zhoršení nastávalo pravidelně s tím, jak se do bytů stěhovali bez sou-hlasu NV další rodinní příslušníci nájemníků. Obecně byla přeplněnost bytů obývaných Romy a špatné hygienické podmínky v okolí takovýchto domů častou příčinou stížností příslušníků majority. Jak plyne ze zprávy ONV, v roce 1967 bylo za hygienicky nevyho-vující klasifikováno na Bruntálsku 46 bytů, v nichž žilo 53 romských rodin, což zname-nalo 312 lidí. Celkem 12 takovýchto bytů bylo v tomto roce zlikvidováno a v 9 případech za ně romské rodiny obdržely náhradu.⁴⁰ Přeplněnost bytů místy zacházela do takových rovin, že v několika případech v jediném domě žilo až 5 rodin. Při výskytu takovéto koncentrace romského obyvatelstva pak docházelo k řadě problémů s majoritním oby-vatelstvem.⁴¹

Co se týká pracovního uplatnění Romů, tak pracovali převážně v nekvalifikovaných pozicích v průmyslu, stavebnictví či zemědělství, nicméně evidujeme i případy, kdy Ro-mové byli zaměstnáni coby kvalifikovaní pracovníci. Problémy bývaly často s pracovní morálkou, a ačkoliv existovala řada romských zaměstnanců s dobrou nebo vynikající pra-covní morálkou, neustále se objevovaly případy vysoké pracovní absence. Tyto problémy jednak deformovaly pohled spolupracovníků na Romy jako na celek, jednak mezi podni-ky vyvolávaly neochotu nejenom podporovat kvalifikační růst romských pracovníků, ale i řešit bytové a sociální otázky Romů.⁴²

Specifickou pozornost vyžadovala i školská politika, jelikož z usnesení č. 502/1965 vy-plývaly i úpravy týkající se péče o romské děti. Ta měla být realizována pedagogickými odděleními odborů školství a kultury ONV. V okrese Bruntál se takto definovaná péče týkala ve školním roce 1965/66 celkem 241 romských dětí, v následujícím školním roce pak 271.⁴³ Konkrétně byly změny v péči aplikovány tak, že na školách s vyšším počtem romských dětí byl jeden člen učitelského sboru pověřen dohledem nad jejich výchovou. Na řešení se podíleli i ředitelé škol, jimž bylo uloženo sledovat docházku, prospěch i cho-vání romských dětí ve škole i mimo ni. Společně se zvyšujícím se počtem romských dětí se zvyšovalo i množství těch, které místo základních škol byly nuceny navštěvovat zvláštní školy. Na konci sledovaného období, ve školním roce 1968/69, navštěvovalo v okrese Bruntál zvláštní školy 81 romských dětí, z čehož nejvíce jich bylo v Rýmařo-

33 Tamtéž, Zpráva o situaci na úseku řešení všeobecně národnostních otázek v Severomoravském kraji k 30. září 1968.

34 Tamtéž, inv. č. 26, Přehled o situaci v kraji Ostrava k cikánským a kočovným osobám z 26. března 1962.

35 SOKa Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Výkaz o pohybu cikánského obyvatelstva k 31. prosinci 1967.

36 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích*, s. 90.

37 SOKa Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Zpráva o plnění usnesení vlády č. 502 z 18. října 1965 o opatření k řešení otázek cikánského obyvatelstva na léta 1966–1968.

38 Tamtéž, Počet cikánských rodin, přesunutých v rámci organizovaného přesunu ze Slovenska.

39 Tamtéž, Počet cikánských rodin, samostatně přichozících do okresu.

40 Tamtéž, Výkaz o pohybu cikánského obyvatelstva v okrese k 31. prosinci 1967.

41 Tamtéž, Zpráva o plnění usnesení vlády č. 502 z 18. 10. 1965 o opatření k řešení otázek cikánského obyva-telstva na léta 1966–1968.

42 Tamtéž, Zpráva o plnění usnesení vlády č. 502 z 18. 10. 1965 o opatření k řešení otázek cikánského obyva-telstva na léta 1966–1968.

43 SOKa Opava, ONV Opava 1960–1990 I. období, inv. č. 118, č. kart. 230, Přehled o počtu cikánských dětí v Sm. kraji.

vě.⁴⁴ Příčiny umístění dětí do zvláštních škol byly různé – nejčastěji se jednalo o studijní problémy a s tím spojenou školní neúspěšnost. Jak konstatovala zpráva z roku 1969, tak na Bruntálsku až 35 % romských žáků nedokončilo řádnou školní docházku.⁴⁵ Dalším vážným problémem se stala vysoká absence, která se nejvíce projevovala mezi dětmi, jež se v letech 1965–1968 přestěhovaly na Bruntálsko ze Slovenska. V případě vysoké absence mohlo být rozhodnuto i o přijetí disciplinárního postihu vůči rodičům, ti pak byli předvoláni před komisí, která měla pravomoc udělit jim pokuty. To však byl trest, k němuž bylo v letech 1966–67 v Severomoravském kraji přistoupeno jenom v cca 30 % projednávaných případů.⁴⁶

Především na Krnovsku a Osoblažsku žila již od 50. let 20. století řecká menšina. Ta po období postupné adaptace na nové podmínky a sžití se s majoritním obyvatelstvem vstoupila do nové etapy své existence. Podle dotazníkového šetření, realizovaného v roce 1960 v Československu řeckými komunisty, bylo zjištěno, že zde žije 13 039 řeckých emigrantů. Většina dospělých se podle výsledků sčítání nadále cítila být Řeky – 8 452 jich uvedlo řeckou státní příslušnost a pouze 116 státní příslušnost československou.⁴⁷ Z tohoto množství jich celkem 9 500 žilo na území Slezska a severní Moravy. Ve sčítání v roce 1961 bylo v okrese Bruntál evidováno 4 777 osob s jinou deklarovanou národností,⁴⁸ lze tedy oprávněně předpokládat, že z velké většiny toto množství tvořili právě Řekové. Podle výzkumu z roku 1960 právě v lokalitách na Krnovsku a Jesenicku zůstaly zachovány kompaktní emigrantské komunity. Řekové žijící na Krnovsku pracovali hlavně v textilním průmyslu, přičemž řada z nich již představovala kvalifikovanou pracovní sílu, což můžeme označit za výsledek technických kurzů a přijímání řeckých posluchačů do učňovských škol v průběhu 50. let.⁴⁹

Další menšinou, jež se objevovala na území okresu Bruntál, byli Poláci. Ačkoliv je polská menšina spojena především s okresy Karviná a Frýdek-Místek, v omezené míře pak i Ostrava-město, tak v roce 1961 byl Bruntál v převodu počtu Poláků na 100 obyvatel okrese s třetím největším výskytem této menšiny, a to i přesto, že v celkových číslech se k ní přihlásilo jenom 384 lidí.⁵⁰ V kontextu okresu ale netvořili Poláci nijak blíže sledovanou minoritu a vzhledem ke své relativní nepočtenosti o ně ONV nejevil větší zájem. Nicméně mimo lidí žijících v ČSSR a hlásících se k polské národnosti bychom mohli najít i Poláky, kteří dojížděli do Československa za prací v rámci malého pohraničního styku. Nedostatek pracovních sil projevující se nadále především v průmyslových

oblastech Ostravska a Karvinska vedl k tomu, že podniky dostaly svolení nabírat polské zaměstnance. Malé množství takto získaných pracovníků pak lze najít na Krnovsku.

Souhrnně lze říci, že postavení menšin v letech 1960–1968 i vztah, jaký k nim zaujímaly úřady, byly různorodé. Vidíme zde Slováky, kteří masově přicházeli do českých zemí a jako žádaná pracovní síla se usazovali v pohraničí. I vzhledem k tomu, že se jednalo o státotvorný národ, byl poměr úřadů k nim velmi vstřícný a jejich integrace probíhala na Bruntálsku velmi dobře. Totéž ovšem nelze říci o Romech, kteří sice také přicházeli většinou ze Slovenska, ale vzhledem ke skutečným problémům či jen zažitým předsudkům na ně národní výbory pohlížely obezřetně, a v jejich vztazích s majoritou se neustále vyskytovaly problémy. Ve velmi specifickém postavení se nacházeli Němci, kteří jako organizovaná menšina postupně mizeli, ať již v důsledku postupného vymírání nebo emigrace, a jimž kvůli přetrvávajícímu stigmatu války nebylo umožňováno zakládat vlastní spolky a organizace. Přijetí ústavního zákona č. 144/1968 sb. vyvolalo naději, že se promění přístup národních výborů k těmto skupinám obyvatelstva, ale nástup normalizace tyto naděje zhatil.

Období 1969 až 1989

Počátek tohoto období ještě nebyl ovlivněn normalizací, která v dalších letech určovala postoj KSČ k národnostním tématům, a proto došlo pod vlivem doznívajících reformních myšlenek nejenom k přijetí zákona č. 144/1968 sb., ale otevřela se i debata o dalším směřování národnostní politiky v Československu. Ozvěny těchto myšlenek můžeme vidět např. v návrzích na řešení národnostní otázky vytvořených Severomoravským KNV, které hovořily o tom, že národnostní otázka byla v před rokem 1968 redukována hlavně na kulturní, školské a jazykové otázky, a vyslovují se pro překročení těchto dosud respektovaných limitů.⁵¹ Změny v postoji k národnostní problematice pak lze demonstrovat na úvodu Informativní zprávy o národnostní otázce v Severomoravském kraji pocházející zřejmě z roku 1975, která již jasně hovoří hlavně o zásadách aplikace marxismu-leninismu na řešení problému a namísto koncepce se uchyluje pouze k vršení frází typu proletářský internacionalismus je hlavní zásadou práce s národnostmi, výchova v rámci socialistického vlastnictví je obranou před buržoazním nacionalismem apod.⁵²

I z důvodu nástupu spíše formalistického přístupu k národnostem přineslo dlouhé normalizační období v menšinové otázce jenom malé množství změn. Práce s menšinami byla v celorepublikovém kontextu svěřena do gesce Rady pro národnosti, která byla ustanovena v roce 1970. Náplní její činnosti byla příprava koncepcí a zásad pro řešení otázek menšin; koordinace a sjednocení stanoviska ústředních orgánů v otázce národností; doporučení stanovisek k návrhům zákonů a opatřením týkajícím se národností; projednávání a předkládání (vládě) návrhů na řešení hospodářských, kulturních a sociálních otázek dotýkajících se národností; být ve styku s orgány zabývajícími se národnostní problematikou; organizování a zadávání vědeckých výzkumů zabývajících se národnostmi a provádění kontroly dodržování zásad národnostní politiky.⁵³ Za hlavní vývojový trend

44 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Zpráva o plnění usnesení vlády č. 502 z 18. 10. 1965 o opatření k řešení otázek cikánského obyvatelstva na léta 1966–1968.

45 Tamtéž, Zpráva o plnění usnesení vlády č. 502 z 18. 10. 1965 o opatření k řešení otázek cikánského obyvatelstva na léta 1966–1968.

46 SOKA Opava, ONV Opava 1960–1990 I. období, inv. č. 118, č. kart. 230, Zápis schůze školské a kulturní komise Severomoravského KNV z 24. května 1967.

47 Konstantinos TSIVOS, Řecká emigrace v Československu (1948–1968) – *od jednoho rozštěpení ke druhému*. Praha 2012, s. 129–130.

48 *Sčítání lidu a soupis domů a bytů v republice Československé ke dni 1. března 1950*. Díl I, Praha 1957, s. 77.

49 K. TSIVOS, Řecká emigrace v Československu, s. 139.

50 Vladimír SRB – Alois ANDRLE, *Změny v územním rozložení obyvatelstva německé, polské a maďarské národnosti 1961–1991 podle okresů*, Slezský sborník 97, 1999, č. 3–4, s. 204–205.

51 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Pracovní návrh zásad národnostní politiky v ČSR, s. 4.

52 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Informační zpráva o provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji.

53 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Zpráva k návrhu opatření na řešení národnostní otázky v Severomoravském kraji.

můžeme označit postupnou asimilaci německé menšiny v celém Československu a v českých zemích též asimilaci Ukrajinců a Maďarů. Významným nástrojem urychlujícím tento vývoj se stala smíšená manželství, přičemž v 80. letech byla již téměř všechna manželství uzavřená Němci smíšená, což výrazně napomáhalo jejich asimilaci, ale také postupnému mizení jejich menšiny; v případě Poláků a Ukrajinců šlo o cca 70 %.⁵⁴ Celkově tak lze říci, že sice existovala centrální komise a později i obdobné krajské a okresní komise, jež sledovaly vývoj národností, ale některé menšiny postupně mizely.

Jak se tyto celorepublikové trendy projeví v okrese Bruntál? Pro řešení problematiky byly rozhodnutím KNV zřízeny v národnostně smíšených okresech specializované komise. To se mimo Bruntálska dále dotýkalo v Severomoravském kraji již pouze okresů Frýdek-Místek a Karviná. Na Bruntálsku byla národnostní komise ustavena v roce 1971 a začala předkládat své návrhy na řešení menšinové problematiky v okrese. Náplň činnosti komise byla stanovena tak, že se má zabývat rozvojem života národností a pomáhat zabezpečovat prostředky a formy pro jejich existenci. Měla zastupovat práva příslušníků menšin a též realizovat mezi veřejností osvětu o národnostní problematice.⁵⁵ V rámci zásad proletářského internacionalismu a s cílem dále pokročit při řešení národnostní otázky měla být zástupcům menšin zpřístupněna i místa v byrokratickém aparátu národních výborů, což zdůraznilo i první zasedání krajské národnostní komise v lednu 1972.⁵⁶ Nicméně i přes tuto výzvu nebylo zastoupení menšin ani zdaleka poměrně jejich reálné četnosti v obyvatelstvu okresu. V polovině 70. let bylo z národnostního hlediska složení pracovníků aparátu ONV Bruntál následující:

- Češi: 305 pracovníků,
- Slováci: 16 pracovníků,
- Němci: 3 pracovníci,
- Maďaři: 1 pracovník,
- Ukrajinci: 0 pracovníků,
- Poláci: 0 pracovníků,
- jiná národnost: 2 pracovníci.⁵⁷

Mimo zastoupení příslušníků národnostních skupin v aparátu bylo vedením kraje doporučeno, aby v rámci voleb byli vybráni také poslanci do národních výborů, kteří by reprezentovali jednotlivé menšiny.⁵⁸ K této výzvě bylo přistoupeno, neboť procentuální zastoupení poslanců jiné než české národnosti bylo na úrovni celého kraje poměrně tristní; tvořili-li počátkem roku 1970 Slováci 4,6 % obyvatelstva kraje, tak poměr slovenských poslanců byl pouze 1,7 %; obdobná disproporce byla KNV sledována i v případě Poláků.⁵⁹ K 8. červnu 1970 bylo tak evidováno 372 slovenských poslanců, z nichž jich 336 zasedalo v MNV, 26 v MěstNV, 9 v ONV a jeden v KNV. Polských poslanců bylo

v kraji 519, z toho 376 v MNV, 110 v MěstNV, 29 v ONV a 4 v KNV. Německých poslanců bylo evidováno ke stejnému datu 32, z toho 31 v MNV a 1 v ONV.⁶⁰ Mimo tohoto doporučení mělo řešení národnostní otázky spadat hlavně do agendy kulturní a školské. Kraj se také soustředil na to, aby v rámci okresních kulturních středisek vykonávaly svou činnost lektorské skupiny, jejichž posláním bylo přednášet o národnostních otázkách v kontextu proletářského internacionalismu a leninského národnostní politiky.⁶¹

V průběhu období let se uskutečnilo dvoje sčítání obyvatelstva, v roce 1970 a 1980. Výsledky obou sčítání v rámci celého okresu shrnují tabulky 3 a 4.

Jak plyne ze závěrů obou sčítání, během 10 let došlo hlavně k téměř úplnému vymizení německé menšiny a zásadně byla oslabena i menšina maďarská; zato množství Slováků i Poláků zůstalo vesměs zachováno. Tato čísla opět jasně ukazují, že okres Bruntál byl z hlediska národnostní skladby značně specifický, jelikož zatímco v kontextu celého kraje obývaného cca 1,8 milionem lidí tvořili Češi 90,3 % celkové populace, tak na Bruntálsku to bylo jen cca 80 %.⁶²

Nejpočetnější zůstala i nadále slovenská menšina, která v roce 1970 tvořila cca 12 % všeho obyvatelstva okresu. V roce 1980 tento podíl mírně poklesl, což bylo způsobeno asimilací části slovenského obyvatelstva, ale (oproti Karvinsku či Ostravsku) také poměrně nízkou měrou přistěhovalectví Slováků na Bruntálsko a zároveň i odchody Slováků pryč z okresu.⁶³ Nejvíce lidí hlásících se v roce 1970 ke slovenské národnosti bychom našli v Krnově (1 131), v Břidličně (1 018) a v Rýmařově (965). V kontextu celkového podílu Slováků na populaci ale byla nejpočetnější slovenská menšina v Hynčicích a v Míloticích nad Opavou, kde se ke slovenské národnosti hlásilo více obyvatel než k české.⁶⁴ Podle údajů z roku 1980 došlo k určitým změnám – nejvíce Slováků žilo v největších sídlech okresu, tedy v Bruntále (1769), v Krnově (1454) a v Rýmařově (1258).⁶⁵ Tyto hodnoty jsou však značně relativní, jelikož zatímco v roce 1970 evidovalo sčítání v okrese Bruntál celkem 82 obcí, tak o deset let později se již jednalo jenom o zhruba poloviční množství, což znamená, že řada malých obcí a vesnic byla administrativně sloučena s většími městy a jejich výsledky přičteny k nim, ačkoliv fakticky se místa pobytu řady lidí nezměnila.

Péče o Slováky byla v tomto období redukována především na kulturní a školské záležitosti. Protože řada Slováků již běžně hovořila česky a jejich děti byly posílány do českých škol, členové menšiny ani nijak neusilovali o otevření jazykově slovenské školy v okrese.⁶⁶ Výzkum realizovaný okresním národním výborem ukázal, že i v případě zavedení slovenských škol by se jednalo hlavně o jednotřídky, jelikož největší koncentrace slovenských dětí byla s výjimkou Břidličně zjištěna v poměrně malých obcích. I proto ONV

60 Tamtéž, Informativní zpráva komise pro národnosti o současném stavu národnostní problematiky v Severomoravském kraji z 8. června 1970.

61 Tamtéž, inv. č. 9, Informační zpráva o provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji, s. 6.

62 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Informativní zpráva o provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji.

63 R. PROKOP, *Vliv migrací mezi Slovenskem*, s. 126.

64 Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 12. 1970. Tabulky za obce. Okres Bruntál. Federální statistický úřad. Český statistický úřad, tabulky č. 115.

65 Tamtéž.

66 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Informativní zpráva komise pro národnosti o současném stavu národnostní problematiky v Severomoravském kraji z 8. června 1970.

54 R. PETRÁŠ, *Menšinová – národnostní otázka*, s. 124.

55 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise z 24. října 1975.

56 Tamtéž, Zápis 1. schůze národnostní komise Sm KNV z 20. ledna 1972.

57 Tamtéž, Informační zpráva o provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji, s. 7.

58 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Návrh usnesení rady Sm KNV po projednání zprávy o národnostní problematice ze dne 1. dubna 1970.

59 Tamtéž, zpráva k návrhu řešení národnostní problematiky v Severomoravském kraji.

Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 12. 1970. Tabulky za obce. Okres Bruntál. Federální statistický úřad. Český statistický úřad, okres Bruntál celkem, tab. 115.

Tabulka 3.

Okres Bruntál SLDB 1970	Národnost									Celkem
	česká	slovenská	ukrajinská (rusínská)	ruská	polská	maďarská	německá	ostatní	nezjištěno	
	81 524	12 778	124	62	364	231	1 333	3 943	39	100 389

Tabulka 4.

Okres Bruntál SLDB 1980	Národnost									Celkem
	česká	slovenská	ukrajinská (rusínská)	ruská	polská	maďarská	německá	ostatní	nezjištěno	
	91 758	12 240	122	50	402	264	969	2 112	373	107 162

Tabulka sestavena z: Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 11. 1980. Tabulky za obce. Okres Bruntál. Federální statistický úřad. Český statistický úřad.

ztratil o otevření těchto škol svůj zájem⁶⁷ a namísto toho bylo doporučeno, aby v případě vysokého zastoupení slovenských dětí došlo na základních školách k otevření výuky slovenštiny coby nepovinného cizího jazyka. Nízký byl i poměr slovenských dětí, které studovaly na gymnáziu, ve školním roce 1973/74 se jednalo o 37 dětí, z nichž největší podíl navštěvoval gymnázium v Rýmařově.⁶⁸ V dalších letech se množství slovenských dětí na základních školách poněkud zvýšilo, nicméně v celkových číslech zaostávalo za poměrným zastoupením Slováků v okrese. Vývoj početnosti a poměrného zastoupení slovenských dětí na ZŠ v okrese Bruntál shrnuje Tabulka 5.⁶⁹

Jak lze pozorovat, tak od počátku 80. let do roku 1986 se množství slovenských dětí navštěvujících v okrese Bruntál základní školu fakticky i poměrně snižovalo, a to až na polovinu jejich původního stavu.

67 Tamtéž, Informativní zpráva komise pro národnosti o současném stavu národnostní problematiky v Severomoravském kraji z 8. června 1970.

68 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor školství, inv. č. 59, č. kart. 41, Výkazy o gymnáziu Bruntál, Krnov a Rýmařov.

69 Tabulka zpracována z dat: Tamtéž, inv. č. 181, č. kart. 137, Výkazy o základních školách v okrese Bruntál k 15. 9. 1980, 15. 9. 1981, 15. 9. 1983, 15. 9. 1984 a k 15. 9. 1986.

Tabulka 5.

rok	počet slovenských dětí	v procentech z celku
1980	836	5,4
1981	748	4,8
1983	598	3,7
1984	550	3,4
1986	456	2,8

Pod rámeček kulturních záležitostí lze zařadit širokou škálu aktivit, jež byly národními výbory řízeny – většinou prostřednictvím kulturních oddělení nebo kulturních referentů. Centrem slovenského kulturního života v kraji byla Matica slovenská, jež ale sídlila v Karviné a jí pořádané akce se většinou odehrávaly na východě Severomoravského kraje. Za významný nástroj pro působení na slovenskou menšinu v kraji i na Bruntálsku však bylo považováno televizní a rozhlasové vysílání z redakcí v Ostravě, jež zprostředkovávaly nejenom jazykově slovenské zpravodajství, ale přebíraly i pořady vytvořené v Bratislavě.⁷⁰ Sledovaná byla i četnost zastoupení slovenské literatury v knihovnách a dostupnost slovenského denního tisku. To byl i jeden z bodů, který měl být sledován v kontextu péče o Slováky, jak upozornila porada národnostní komise Sm KNV v roce 1971.⁷¹ Pro zjištění reálného stavu proběhl výzkum mapující rozšíření slovenské literatury, přičemž podle údajů z roku 1975 jich nejvíce bylo evidováno v městské knihovně v Krnově a v Rýmařově.⁷²

Celkově lze konstatovat, že slovenská menšina nadále žila na Bruntálsku především rozptýleně a postupně splyvala s okolím. V kontextu péče o další menšiny můžeme říci, že i díky poměrně časté asimilaci s majoritním obyvatelstvem, usnadněné i neexistencí čistě slovenských škol, nepředstavovala slovenská národnostní menšina v okrese nějak problémový element, jak ostatně konstatovala i sama národnostní komise ONV.⁷³

I po roce 1968 a jistě vzestupu zájmu o osud národnostních menšin v republice zůstávaly vývojové trendy německé menšiny nezměněny a do roku 1980 bylo v okrese evidováno již pouze zanedbatelné množství Němců. Podle výsledků z roku 1970 lze vidět, že německá menšina žila spíše rozptýleně a větší koncentraci jejich příslušníků nacházíme pouze v několika málo obcích. Jednalo se o Vrbno pod Pradědem (234), Krnov (203) a Rýmařov (148). V poměru příslušníků německé menšiny k obyvatelstvu tvořili Němci 1,3 % populace, přičemž největší podíl v rámci obce bychom mohli najít v Heřmanovicích, kde Němci představovali cca 13,2 % populace.⁷⁴ Tyto tendence se do roku 1980 nijak nezměnily a nejpočetnější německá komunita se dala i nadále najít ve Vrbně pod Pradědem (184), Rýmařově (137) a v Krnově (131). S početním úbytkem německé men-

70 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 17, č. kart. 4, podkladový materiál pro Zprávu o realizaci opatření v oblasti praktického provádění národnostní kulturní politiky v Severomoravském kraji.

71 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Zápis 1. schůze národnostní komise Sm KNV z 20. ledna 1972.

72 Tamtéž, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise z 24. října 1975.

73 Tamtéž, Zápis schůze národnostní komise Sm KNV, konané společně s národnostní komisí ONV Bruntál 24. října 1975.

74 Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 12. 1970. Tabulky za obce. Okres Bruntál. Federální statistický úřad. Český statistický úřad, okres Bruntál celkem, tab. 115.

šiny souviselo i postupné snižování procentuálního zastoupení jejich příslušníků, jelikož v rámci celého okresu představovali jenom 0,9 % obyvatel. Největší zastoupení měli v Heřmanovicích, kde tvořili cca 8,6 % populace.⁷⁵ I přesto, že počet Němců v okrese po celé období mírně klesal, nadále si okres Bruntál udržel hodnoty, které převyšovaly průměrné zastoupení Němců v českých zemích, což v roce 1970 představovalo 0,82 % a v roce 1980 pak 0,57 %.⁷⁶ Tento trend snižování početnosti německé populace na Bruntálsku přesně kopíroval celorepublikové trendy, kdy v roce 1970 žilo v českých zemích 80 903 Němců, ale v roce 1980 již pouze 58 211. Na snižování početnosti měla vliv úmrtnost, dále pak asimilace prostřednictvím národnostně smíšených sňatků, ale i pokračující vystěhovalectví, v jehož důsledku mezi roky 1970–1985 opustilo republiku 10 232 Němců.⁷⁷

V průměru v německé menšině převažovali na přelomu 60. a 70. let lidé důchodového věku.⁷⁸ Stárnutí německé populace dokládají i celostátní údaje, podle nichž v roce 1970 tvořilo německou menšinu v ČSSR 48,5 % lidí starších 50 let, zatímco děti a mládež do 14 let představovaly jen 9,6 % populace. V roce 1980 se situace ještě zhoršila a starší 50 let tvořili 54,5 % populace, kdežto děti a mládež do 14 let pouhých 5,4 %.⁷⁹ Mezi ekonomicky aktivními převažovali dělníci (v roce 1970 v celostátním kontextu 92,1 %; v roce 1980 67,6 %), méně početní pak byli zaměstnanci (v roce 1970 v celostátním kontextu 13,6 %; v roce 1980 29,1 %).⁸⁰ Mimo pracujících evidoval ONV i německé děti navštěvující základní školu. Podle zprávy okresní národnostní komise se jednalo v roce 1975 nejméně o 11 dětí. Největší množství německých dětí bylo evidováno ve Vrbně pod Pradědem, ale nebylo jich tolik, aby to umožnilo vznik zvláštní třídy s německým vyučovacím jazykem.⁸¹ Namísto toho školy i národní výbory umožňovaly, aby byla němčina otevřena coby volitelný cizí jazyk, a to nejenom pro příslušníky německé menšiny.⁸²

Krátkodobé uvolnění politických poměrů umožnilo v červnu 1969 vznik Kulturního sdružení občanů německé národnosti coby platformy pro sdružení a kulturní vyžití Němců v Československu. Vzhledem k vysokému průměrnému věku příslušníků menšiny i jejich neochotě se podílet jak na politických, tak na kulturních aktivitách nepřineslo však založení sdružení nijak zásadní proměny do kulturního života Němců na Bruntálsku. Jelikož zdejší Němci ani nevznášeli žádné závažnější námitky vůči formě svého kulturního vyžití, omezila se kulturní práce ONV hlavně na nákup německých knih do knihoven a evidování jejich četnosti.⁸³

75 Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 11. 1980. Tabulky za obce. Okres Bruntál. Federální statistický úřad. Český statistický úřad.

76 Vladimír SRB – Alois ANDRLE, *Změny v územním rozložení*, s. 203.

77 T. STANĚK, *Německá menšina v českých zemích*, s. 174.

78 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Současný stav národnostní problematiky v Severomoravském kraji.

79 T. STANĚK, *Německá menšina v českých zemích*, s. 173.

80 Š. HERNOVÁ, *Sociální struktura národnostních menšin České republiky a její vývojové tendence po roce 1945 (Němci, Poláci, Slováci)*, Slezský sborník 97, 1999, č. 3–4, s. 186.

81 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise z 24. října 1975, s. 4.

82 Tamtéž, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise z 24. října 1975, s. 10.

83 Tamtéž, s. 14.

I po roce 1968 zůstali v centru pozornosti úřadů Romové, kteří též pocítili přechodnou změnu politického klimatu a otevření národnostní otázky. Již v roce 1968 došlo k otevřenému vystoupení reprezentantů romské menšiny a ke kritice dosavadní politiky vůči nim. V průběhu jara 1969 se aktivita romských představitelů přetavila do vzniku Svazu Cikánů-Romů, jehož ustavující schůze proběhla v Brně 30. srpna 1969. Za základní témata působnosti svazu bylo vytyčeno řešení otázek v oblasti bydlení a zopakovalo se, že romská komunita je specifickou etnicko-sociální pospolitostí, která se vyznačuje vlastním jazykem a kulturou.⁸⁴ Na úrovni státní politiky se proměna vztahu k Romům promítla do usnesení federální vlády ČSSR č. 231/1972 Koncepce všestranné společenské a kulturní integrace Romů, které si kladlo za cíl vyrovnat životní úroveň Romů a majoritního obyvatelstva. Vznik romského svazu i politické změny se nakonec odrazily v určitých změnách v práci s Romy. V roce 1973 bylo dokonce vydáno doporučení učitelkám v mateřských a na základních školách, aby se účastnily kurzů romského jazyka.⁸⁵ I do vztahu vůči Romům se však negativně promítla normalizace, v jejímž důsledku byl Svaz Cikánů-Romů roku 1973 zrušen. Poté začala převažovat snaha o asimilaci a pokračovalo i vytváření romských ghatt ve městech, kde se majorita přestěhovala do nových panelových sídlišť. Vzhledem k celkovému zhoršení vztahu státu vůči Romům a řadě vyslovených diskriminačních postupů se i Charta 77 zmiňovala o postavení této menšiny v ČSSR a země se stala terčem kritiky také ze strany mezinárodních organizací.⁸⁶ V průběhu 80. let se vztah k romské menšině začal měnit, nicméně státní politika nadále vykazovala spíše formální návrhy, jejichž realizace pokulhávala, ačkoliv již tehdy vznikaly první seriózní výzkumy zabývající se Romy. Až v únoru 1989 byla na jednání ÚV KSČ přednesena zpráva o stavu řešení romské problematiky, která jasně poukázala na přetrvávající problémy, jimiž byla jejich nízká sociální vyspělost, horší zdravotní stav, nedostatečná znalost vyučovacích jazyků apod. Ačkoliv byla zpráva hodně kritická, reálné změny ve vztahu k Romům již nebyly realizovány, jelikož v listopadu 1989 padl mocenský monopol KSČ.⁸⁷

Specifikum problematiky romského obyvatelstva, vymykajícího se z celkového přístupu státu k jednotlivým národnostem, můžeme vidět i na úrovni zkoumaného okresu, jelikož romské záležitosti nebyly řešeny národnostní komisí. Příčinou tohoto stavu byla skutečnost, že KNV v Ostravě respektoval prosazovaný postoj, že Romové nejsou považováni za národnost, což znamenalo, že jejich problematika nemá být řešena národnostní komisí Sm KNV a komisemi jemu podřízených ONV. Jelikož na vládní úrovni byla otázka Romů podřízena ministerstvu práce a sociálních věcí na úrovni okresů byla romská agenda vyřizována hlavně odborem sociálního zabezpečení.⁸⁸ Od roku 1970 romskou problematiku monitorovali terénní sociální pracovníci, kteří s Romy i pracovali, jelikož začalo být zřejmé, že dosavadní kulturně-výchovné působení a poskytování hmotné pomoci je nedostatečné. Tyto změny byly uvedeny v život usnesením vlády ČSR č. 279/1970.⁸⁹

84 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích*, s. 104–105.

85 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v letech 1968–1989*, in: Menšiny a právo v České republice, Praha 2009, s. 131.

86 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v letech*, s. 132–133.

87 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích*, s. 127–129.

88 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Zpráva k návrhu řešení národnostní problematiky v Severomoravském kraji.

89 Marie ŠPILÁČKOVÁ, *Česká sociální práce v letech 1968–1989. Rozvedeno na příkladu Ostravy*, Ostrava 2016, s. 126.

Co se týká početnosti romské komunity v okrese Bruntál, tak ta se postupně zvyšovala. V tomto vývoji okres kopíroval obecně vývoj v celém kraji, jelikož v průběhu 60. let pokračoval přesun romského obyvatelstva do českých zemí a podle výzkumu z roku 1970 žilo v Severomoravském kraji celkem 12 156 Romů, tedy cca 6,8 na 1 000 obyvatel.⁹⁰ I z důvodu pokračujícího trendu růstu početnosti Romů navrhoval na konci roku 1969 Sm KNV, aby byl zastaven přesun Romů ze Slovenska i z českého vnitrozemí a bylo přistoupeno k sociální práci s členy této skupiny obyvatel v místě jejich stávajícího pobytu, a tím byl umožněn jejich sociální vzestup.⁹¹ Jak ale ukazuje zpráva datovaná k 30. červnu 1974, početní růst pokračoval i nadále, jelikož v kraji žilo již cca 16 500 osob romského původu,⁹² a k 31. prosinci 1974 bylo v kraji dokonce napočítáno celkem 17 176 Romů, z čehož jich 1 594 žilo v okrese Bruntál.⁹³ Tito Romové byli usazeni v celkem 39 obcích okresu a jejich největší koncentrace se nacházela ve Vrbně pod Pradědem, Mezině, Krnově, Horním Benešově, Moravském Berouně a Rýmařově.⁹⁴ V únoru 1978 pak zprávy hovořily již nejméně o 20 304 romských obyvatelích kraje.⁹⁵ Početní stav romské populace se neustále měnil nejenom z důvodu vysoké porodnosti (cca až polovinu celé romské populace tvořily děti a mladiství), ale i proto, že i přes snahu úřadů se některé rodiny nadále držely vesměs kočovného způsobu života, jak dokazuje i zpráva z Rýmařova, podle níž jedna romská rodina bez upozornění opustila město a zanechala za sebou opuštěný byt i s veškerým domácím vybavením, což nasvědčuje domněnkám na přetrvávající kočovné návyky.⁹⁶

Jelikož romská problematika spadala pod ministerstvo práce a sociálních věcí, tak se řešení sociálních témat Romů stalo jednou z klíčových agend spojených s touto menšinou i na úrovni okresů. V Severomoravském kraji byla dlouhodobá péče věnována v roce 1978 celkem 304 romským rodinám. Byly organizovány různé kurzy, školení či přednášky, mezi nimiž si oblibu získaly především kurzy vaření, pořádány letní rekreačně výchovné tábory a sociálně zdravotní kurzy pro romské děti a mládež. Během 70. let rostla především obliba těchto táborů, mezi roky 1972 až 1976 jich bylo uspořádáno celkem 17 a zúčastnilo se jich 571 romských dětí. Byly určeny pro děti ve věku od 7 do 14 let a ty se na nich měly mimo rekreace naučit vztahu k práci, vztahu ke kolektivu apod. Sociálně zdravotních kurzů se ve stejném období uskutečnilo 22, byly určeny pro romskou mládež a mezi roky 1972 až 1976 si jejich 556 účastníků nejenom opakovalo školní učivo, ale též získalo základy první pomoci.⁹⁷

90 N. PAVELČÍKOVÁ, *Romové v českých zemích*, s. 97.

91 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 17, č. kart. 4, Náměty pro práci s cikánským obyvatelstvem.

92 Tamtéž, Zpráva o výsledcích v oblasti kulturně výchovné činnosti mezi cikánským obyvatelstvem a v oblasti jeho kulturního využití v Severomoravském kraji.

93 Tamtéž, Základní informace k problematice občanů cikánského původu a k práci příslušných komisí NV.

94 Tamtéž, Příloha za okres Bruntál hodnotící zprávy o výsledcích v oblasti kulturně výchovné činnosti mezi cikánským obyvatelstvem a v oblasti jeho kulturního využití v Severomoravském kraji.

95 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí, inv. č. 304, č. kart. 109, Zhodnocení sociální péče poskytované cikánskému obyvatelstvu v Sm kraji v roce 1977 z 23. února 1978.

96 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (nezpracováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Zpráva o bytové situaci cikánských rodin v Rýmařově z 28. září 1977.

97 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí, inv. č. 304, č. kart. 109, Zhodnocení průběhu letních rekreačně výchovných táborů pro dospívající cikánskou mládež v Sm kraji v roce 1976.

Sociální odbory se zabývaly také stavem bydlení romských rodin. Již v předchozích letech vykrytalizovaly dva hlavní problémy, jimiž byla jednak přelidněnost bytů obývaných romskými rodinami, jednak velmi špatný hygienický stav těchto bytů. Jak se ukázalo, tento problém přetrvával i po roce 1968. Podle výzkumu KNV v roce 1978 žilo v kraji 4 288 romských rodin v celkem 3 784 bytových jednotkách, což znamenalo, že 504 romských rodin bydlelo společně s jinou rodinou. Stav bydlení byl dle komise KNV a hygieniků v případě 404 rodin (2 430 osob) shledán jako závadný.⁹⁸ Obdobná situace panovala i na území Bruntálska. Zpráva z podzimu 1974 konstatovala, že v okrese bydlelo 38 romských rodin v hygienicky velmi špatných bytech, které navíc trpěly přeplněností. Příčinou tohoto stavu byla skutečnost, že řada Romů již ve svých dvaceti letech měla několik potomků a všichni i s partnerem zůstávali bydlet u rodičů, což způsobovalo nejenom přelidněnost, ale i rychlé chátrání bytů.⁹⁹ Výsledkem tak byl stav jako v Moravském Berouně, kde žila 12členná rodina ve dvou místnostech o rozměrech 4x3 a 4x4 metry. Že se nejednalo o ojedinělý exces, dokládá i kauza z Krnova, kde v jediném dvoupokojovém bytě o velikosti 5x4 a 5x5 metrů žily celkem 3 rodiny.¹⁰⁰ Takovýchto případů bychom našli na území okresu Bruntál mnoho. Situaci se ONV snažil řešit přidělováním nových bytů jednotlivým rodinám.

Nástrojem kulturní politiky vůči Romům bylo okresní kulturní středisko, jež na Bruntálsku vyvíjelo činnost od roku 1971. Pro dosažení vytyčených dlouhodobých cílů měly národní výbory spolupracovat hlavně se školami a kulturními pracovišti. Mezi tyto cíle patřilo pořádání různých vzdělávacích a osvětových kurzů pro Romy, pomoc při zajišťování letních táborů či zvyšování kvalifikace členů komisí pro romské obyvatelstvo.¹⁰¹ Na Bruntálsku se jednalo např. o kurz společenské výchovy, který byl navštěvován 16 dětmi, pro starší děti a mládež byly připraveny kurzy českého jazyka, výchovné a zdravotnické přednášky a kurzy pečení a vaření.¹⁰² Celkem bylo pro Romy ve školním roce 1973/74 připraveno 12 vzdělávacích akcí, kterých se zúčastnilo 192 osob, což byly po okresech Ostrava a Opava nejvyšší hodnoty.¹⁰³ Byly podporovány i romské hudební, pěvecké a taneční soubory, na jejichž činnosti se před svým zrušením podílel i Svaz Cikánů-Romů. Po roce 1973 jeho funkci zřizovatele převzaly většinou národní výbory, což se v kraji týkalo 6 spolků. K 30. červnu 1974 jich v celém kraji fungovalo 11, z čehož v okrese Bruntál působily 3; jejich zřizovatelem bylo Jednotné kulturní středisko Bruntál, Zvláštní internátní škola ve Vrbně pod Pradědem a Zvláštní škola v Moravském Berouně.¹⁰⁴

98 Tamtéž, Zpráva o plnění úkolů v péči o cikánské obyvatelstvo v Sm kraji z 30. 7. 1979.

99 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (nezpracováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Současná bytová problematika cikánského obyvatelstva v okrese Bruntál z 21. listopadu 1974.

100 Tamtéž, Zpráva o stavu hygienické úrovně cikánského obyvatelstva v okrese Bruntál z 20. března 1973.

101 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 17, č. kart. 4, příloha za okres Bruntál hodnotící zprávy o výsledcích v oblasti kulturně výchovné činnosti mezi cikánským obyvatelstvem a v oblasti jeho kulturního využití v Severomoravském kraji.

102 Tamtéž, Kulturně výchovné působení mezi cikánským obyvatelstvem v Severomoravském kraji.

103 Tamtéž, Zpráva o výsledcích v oblasti kulturně výchovné činnosti mezi cikánským obyvatelstvem a v oblasti jeho kulturního využití v Severomoravském kraji.

104 Tamtéž.

Práce s Romy byla každoročně zařazována do ročního plánu činnosti všech kulturních organizací v kraji i v průběhu 80. let. Ústřední roli v této práci si drželo Krajské kulturní středisko v Ostravě, které metodicky ovlivňovalo kulturní práci s Romy jednotlivých okresních kulturních středisek. Po obsahové stránce se kulturní práce členila do řady oblastí, kam patřilo řízené doučování; přednášky spojené s besedou; besedy o filmu či knize; odborné poradenství; výstavy rukodělných prací; hry a soutěže pro děti; kurzy praktické výchovy; letní vzdělávací kurzy; sportovně branné soutěže; vystoupení souboru ZUČ; přehlídky romského folkloru; romské plesy; klubové večery; kurzy zdravotnického minima; akce pro rodiny s dětmi; výlety a exkurze; kvalifikační kurzy pro dospělé. Z tohoto rejstříku byly ONV Bruntál realizovány v letech 1986 a 1987 třítydenní sociálně zdravotní kurzy v Rudné pod Pradědem.¹⁰⁵ Proměny ve vztahu k Romům související v roce 1989 s únorovým jednáním ÚV KSČ se projeví i na úrovni okresu Bruntál. Jednak došlo ke změnám terminologickým (i ONV měly začít užívat termín Rom, nikoliv Cikán),¹⁰⁶ jednak byly stanoveny nové zásady práce s Romy. Tyto změny se však před listopadem 1989 již nepodařilo aplikovat.

Pokud byla jedním z cílů státní politiky vůči Romům snaha o jejich asimilaci, tak významným nástrojem k jeho dosažení byla snaha o začleňování romské mládeže do pracovního procesu. Jak poznamenal sociální odbor KNV, sice se neustále objevovaly problémy s pracovní morálkou romských zaměstnanců, ale pokud byli zaměstnáváni Romové ve větších skupinách, tak tyto problémy často odpadaly.¹⁰⁷ Nicméně dlouhodobě přetrvávajícím problémem při umísťování Romů byla obecně nízká úroveň jejich vzdělání, jak příznala i zpráva o umístění absolventů škol v kraji z roku 1978, podle níž téměř 55 % všech Romů opouštějících základní vzdělávání absolvovalo zvláštní školu, dalších 11,6 % jich absolvovalo devět tříd ZDŠ a 15 % osm tříd.¹⁰⁸ V okrese Bruntál se jednalo celkem o 39 chlapců a 14 dívek romského původu, z nichž jich 21 (15 chlapců a 6 dívek) absolvovalo zvláštní školu. Z tohoto množství jich 25 nastoupilo do učení, 18 šlo přímo do zaměstnání, pouze 3 odešli na výběrové školy a další 3 pokračovali ve školní docházce.¹⁰⁹ Jak se celkově v okrese vyvíjela struktura romských absolventů základního vzdělání a kam putovali v letech 1976 až 1983, Tabulka 6.¹¹⁰

Z přehledu plyne, že romské děti ve velké míře ukončovaly povinnou školní docházku ve zvláštních školách, odkud vycházelo v okrese Bruntál ve zkoumaných letech průměrně 45 % všech romských dětí, které v tomto období ukončily základní vzdělávání. S tím souviselo i jejich budoucí pracovní zařazení, jelikož buď odcházely přímo do zaměstnání, kde na ně čekaly většinou jenom nekvalifikované a špatně placené pozice, nebo do učení.

Co se týká učilišť, velké množství Romů studovalo na zemědělském učilišti v Rýmařově, v roce 1989 jich zde bylo evidováno celkem 45.¹¹¹ Jenom minimální množství pokračovalo ve studiu na některé ze škol, kde přijetí vyžadovalo splnění přijímacího řízení. Mezi školy, kam odcházeli, můžeme zařadit Gymnázium v Rýmařově, Střední zemědělskou technickou školu v Bruntále nebo Střední potravinářskou školu v Pardubicích.¹¹² Obecně bylo konstatováno, že školní prospěch romských dětí se v průměru zvyšoval, čemuž napomáhalo i jejich zařazování do družin mládeže společně s dalšími dětmi. Dlouhodobým problémem ale v řadě případů byla vysoká školní absence, kterou se některé národní výbory snažily řešit formou postihů pro rodiče.¹¹³

Se vzděláním úzce souviselo i profesní uplatnění Romů. V roce 1978 bylo v kraji evidováno 9 427 osob romského původu v produktivním věku, z nichž jich pracovalo celkem 6 053. Volbu zaměstnání negativně ovlivňoval fakt, že v kontextu kraje více než 50 % Romů vycházelo ze zvláštních škol, takže mezi nimi převládaly nekvalifikované a dělnické pozice.¹¹⁴ Národní výbory ve spolupráci s podniky proto musely vyhodnocovat a sledovat zaměstnanost Romů a podávat o tom zprávu, čímž se mělo napomoci s řešením jejich pracovních problémů, jimiž byla vysoká fluktuace nebo právě nízká kvalifikace.¹¹⁵ Právě ze zpráv podniků můžeme vidět, jaké profese Romové vykonávali. V podniku Služby Krnov pracovali v srpnu 1974 tři Romové, jednalo se o závozníka, uklízečku a vyučenou chemičku.¹¹⁶ V dalším krnovském podniku Dakon hlásili dokonce šest romských zaměstnanců, všichni byli zaměstnání jako dělníci.¹¹⁷ V podniku Oblastní komunální služby města Rýmařova se jednalo o čtyři zaměstnance, jeden byl vyučený jako malíř-natěrač, další tři vykonávali pomocné dělnické profese.¹¹⁸ K 24. červenci 1974 bylo v okrese Bruntál celkově zaměstnáno v deseti různých organizacích místního hospodářství 34 romských pracovníků (21 mužů a 13 žen). Ve všech případech to byly buď nekvalifikované dělnické pozice, nebo pracovní pozice vyžadující výuční list. V řadě případů se jednalo o pracovníky, s nimiž nemělo vedení podniků žádné těžkosti, ale jak konstatovala zpráva ONV, problémy se vyskytovaly i nadále. Mimo tradičně zmiňované nezodpovědnosti a špatného vztahu k práci byl zejména kritizován nízký zájem romské mládeže o učební obory.¹¹⁹ Celkový stav zaměstnanosti Romů byl takový, že z 682 Romů v produktivním věku jich v roce 1974 pracovalo dlouhodobě celkem 446 a dalších 72 přechodně.¹²⁰

111 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí a pracovních sil, inv. č. 132, č. kart. 31, Výkaz o středních odborných učilištích v Severomoravském kraji k 30. 9. 1989.

112 Tamtéž, Výkaz o středních odborných učilištích v Severomoravském kraji k 30. 9. 1989.

113 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí, inv. č. 304, č. kart. 109, Zpráva o plnění úkolů v péči o cikánské obyvatelstvo v Sm kraji z 30. 7. 1979.

114 Tamtéž, Zpráva o plnění úkolů v péči o cikánské obyvatelstvo v Sm kraji z 30. 7. 1979.

115 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (nezpracováno), Odbor místního hospodářství a obchodu, č. kart. 18 (nezpracováno), Plnění usnesení vlády č. 279/1970 o zaměstnávání cikánských pracovníků z 31. července 1974.

116 Tamtéž, Zpráva o zaměstnávání cikánských pracovníků z 8. srpna 1974.

117 Tamtéž.

118 Tamtéž.

119 Tamtéž, Zpráva o plnění usnesení o zaměstnávání cikánských pracovníků z 16. srpna 1974

120 Tamtéž, Zpráva o stavu cikánského obyvatelstva.

105 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 245, č. kart. 84, Zpráva o plnění podílu kulturně výchovných zařízení na kulturní vyžití občanů cikánského původu v Severomoravském kraji.

106 Tamtéž, Zpráva o realizaci zásad kulturně výchovné činnosti mezi cikánským obyvatelstvem v kulturně výchovných zařízeních národních výborů.

107 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí, inv. č. 256, č. kart. 97, Zprostředkování práce občanům cikánského původu.

108 Tamtéž, Komentář k rozmístění žáků cikánského původu k 15. 12. 1978.

109 Tamtéž, Počty žáků cikánského původu, kteří ukončili školní docházku ve školním roce 1977/1978.

110 Tabulka sestavena z přehledů: Tamtéž, Počty žáků cikánského původu, kteří ukončili docházku ve školním roce k 15. 12. 1978, 31. 10. 1979, 31. 10. 1980, 31. 10. 1981, 31. 10. 1982 a 31. 10. 1983; ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí a pracovních sil, inv. č. 117, č. kart. 29, Počty žáků cikánského původu, kteří ukončili docházku ve školním roce 1975/76 k 15. 12. 1976.

Rozmístění	Neschopní	6/-	2/-	-/-	-/-	-/-	-/-	1/1
	Zůstane doma	1/1	1/1	2/1	3/3	6/4	6/2	2/1
	Další školní	-/-	3/-	1/-	1/1	-/-	1/-	2/2
	Pracovní poměr	10/8	12/6	11/10	5/5	14/12	8/4	13/9
	Dětské domovy	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	7/2
	Učňovský poměr	19/9	19/6	17/6	16/7	32/17	22/6	30/13
	Výběrová škola	-/-	2/1	-/-	1/-	-/-	1/1	2/1
Přicházejí ze: ZDŠ; ukončili ji ve třídě	Dětské domovy	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	9/-
	Zvláštní škola	20/12	15/6	18/9	6/4	26/18	17/4	23/12
	6. a méně	-/-	2/1	-/-	-/-	1/1	-/-	-/-
	7.	5/3	4/1	4/4	2/1	2/1	5/1	-/-
	8.	3/2	10/3	3/2	13/7	13/4	12/4	20/18
	9.	8/4	8/3	6/2	6/4	10/9	4/4	5/4
Počet žáků chlapci/dívky		36/21	39/14	31/17	26/16	52/33	38/13	57/29
Školní rok		1975/76	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83

Tabulka 6.

Vzhledem k dosud neutříděnému fondu ONV Bruntál je výzkum romské problematiky v okrese Bruntál po roce 1960 dosud nezpracovaným tématem. Nicméně z materiálů KNV i fragmentů materiálů z provenience ONV plyne, že Romové zůstávali bedlivě sledovanou skupinou obyvatelstva. Národní výbory se snažily udržovat přehled o zaměstnanosti příslušníků komunity, jejich bytových podmínkách i o prospěchu jejich dětí. Sociální odbory pořádaly řadu různých osvětových a rekreačních akcí, které se vyznačovaly poměrně vysokou účastí. Velkou pozornost si ale zejména v průběhu 80. let žádá výzkum natolik citlivých témat, jako jsou antikoncepční a sterilizační opatření mezi romským

obyvatelstvem, která byla aplikována i na Bruntálsku, jak plyne ze zprávy R ONV z roku 1981.¹²¹

Poslední významnou menšinou v okrese Bruntál byli Řekové. K této národnosti se nadále nebylo možné přihlásit při sčítání obyvatelstva, avšak při cenzech v letech 1970 a 1980 se skryla do kategorie jiné, kam v roce 1970 patřilo 12 702 osob, což tvořilo 0,7 % obyvatel kraje.¹²² Největší množství Řeků v kraji žilo v okresech Bruntál a Šumperk, kde jich v roce 1969 bylo evidováno přes 6 000.¹²³ Početní oslabení řecké menšiny v Československu přinesl v roce 1974 pád řecké vojenské diktatury, který řada lidí i s celými rodinami využila pro návrat do Řecka. Tyto odchody byly vedením podniků, kde Řekové pracovali, vnímány velmi citlivě. Např. z podniku Karnola v Krnově, kde bylo v říjnu 1975 zaměstnáno na 160 řeckých zaměstnanců, odešlo tak velké množství řeckých pracovníků, že se podle náměstka ředitele jednalo o velkou ztrátu pro podnik.¹²⁴ I po řadě odchodů ale v polovině 70. let žilo v okrese Bruntál nadále cca 3 500 Řeků.¹²⁵ Další odchody následovaly v roce 1982, když byl řeckou vládou přijat zákon o repatriaci politických uprchlíků, na jehož základě dostali účastníci občanské války i jejich potomci zpět řecké občanství, a tím i možnost se vrátit do staré vlasti.¹²⁶

Život řecké komunity byl ve velké míře organizován Komunistickou stranou Řecka, která v Československu mohla vyvíjet svou činnost. Již od konce 50. let ale panoval ve straně stále se stupňující rozkol mezi jednotlivými křídly.¹²⁷ To v roce 1968 vedlo nakonec k faktickému rozdělení strany, kdy v Ostravě fungoval Řecký komitét, který představoval eurokomunistický směr v KSŘ, zatímco v Krnově vyvíjela činnost Komunistická strana Řecka, organizace vnější, jež představovala prosovětský směr v KSŘ.¹²⁸ Toto rozštěpení se odrazilo i na činnosti řecké komunity okrese Bruntál. V roce 1969 byl zrušen Spolek politických emigrantů z Řecka v ČSSR, jehož sídlo bylo sice v Ostravě, ale jehož základní organizace byly rozesety po celém kraji (v okrese Bruntál jich bylo celkem 16). Od tohoto zrušení nebyla povolena jakákoliv jiná forma kulturní a vzdělávací organizovanosti, mimo samotné KSŘ, jež ale byla ovládnuta jednou z názorových frakcí a na své oponenty tvrdě útočila. Názorová rozštěpenost však nezanikla a její ozvěny byly dále patrné i na Bruntálsku, jelikož v září 1972 se Brumovicích v okrese Opava uskutečnila nepovolená schůze frakce KSŘ. Schůze proběhla v Brumovicích proto, že v Krnově byla činnost skupiny zakázána a obdobná akce by tam byla nemyslitelná. Státní orgány i KSČ se snažily této formě organizovanosti uvnitř řecké komunity bránit, jelikož byla v rozporu

121 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (nezpracováno), Odbor kultury a školství, č. kart. 158, Zápis ze zasedání komise R ONV pro otázky cikánského obyvatelstva v Bruntále z 23. října 1981.

122 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Informativní zpráva o provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji.

123 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 17, č. kart. 4, Podkladový materiál pro zprávu o realizaci opatření v oblasti provádění národnostní politiky v Severomoravském kraji.

124 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Zápis o schůzi národnostní komise Sm KNV z 24. října 1975.

125 Tamtéž, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise.

126 Dimitris ATANASIADIS – Zdeněk JIRÁSEK, *Místo kultury ve vývoji řecké minority v českých zemích (s ohledem na vývoj v regionu Jesenicka)*, in: Slezský sborník 117, 2019, č. 1, s. 116–117.

127 Blíže Antula BOTU – Milan KONEČNÝ, *Řečtí uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách na Moravě a ve Slezsku 1948–1989*, Praha 2005, s. 441–459.

128 Tamtéž, s. 417.

s platnými spolčovacími a shromažďovacími normami.¹²⁹ Aby se předešlo dalším obdobným akcím, byli její řečtí organizátoři potrestáni a zodpovědná vedoucí školské a kulturní komise MNV Bruntál, která vydala povolení k organizaci akce, přišla o svou funkci. ONV, na jehož území žila početnější řecká komunita, byl navíc vyzván k posílení kontrol stravovacích zařízení, aby se v jejich prostorách nemohly odehrát obdobné akce.¹³⁰ Nejednalo se ale o ojedinělý případ, jelikož obdobně bychom mohli v roce 1972 najít i na jiných místech kraje. Ani toto nařízení ale sdružování členů frakce uvnitř KSŘ nezabránilo a v lednu 1975 se další případ odehrál v Lichnově.¹³¹ Podobné případy dokumentující rozkol uvnitř řecké komunity tak můžeme sledovat i v následujících letech.

Velmi významnou roli v životě řecké menšiny tradičně hrála kultura, čehož si byly národní výbory vědomé, a tak se ONV Bruntál ve spolupráci se Sm KNV snažil pořádat pro Řeky různé kulturní akce. Jejich organizování bylo realizováno pouze prostřednictvím kulturně osvětových výborů řeckých emigrantů existujících při jednotlivých národních výborech. Pomocí těchto výborů, řízených školskými a kulturními komisemi jednotlivých MNV a MěstNV, byla udržována kontrola nad organizací a průběhem řeckého kulturního života. Jak plynulo z norem schválených v březnu 1970 radou Sm KNV, jakákoliv jiná forma organizace řeckého kulturního života byla nezákonná.¹³² Co se týká kultury, tak v řeckém prostředí se tradičně jednalo o taneční a pěvecké soubory, jež vznikaly již v průběhu 50. a 60. let. Tyto soubory vystupovaly nejenom v rámci okresu, ale jejich členové se účastnili kulturních akcí jak v rámci celé ČSSR, tak i za hranicemi.¹³³ Jak ukazuje přehled z poloviny 70. let, byla tato vystoupení poměrně četná a konkrétně na Krnovsku se jednalo o vystoupení řeckého tanečního kroužku.¹³⁴ V roce 1975 existovaly v okrese Bruntál celkem 3 řecké kulturní a pěvecké soubory, které měly dohromady 75 členů.¹³⁵ I přes tuto kulturní aktivitu ale řecká menšina žila dlouhou dobu spíše izolovaně, což bylo posilováno touhou po návratu do staré vlasti a mezi starší a střední generací i neznalostí českého jazyka.¹³⁶ Tato situace se začala postupně měnit až v průběhu 70. a 80. let.

Stejně jako v případě ostatních významných národnostních menšin v kraji, tak i v případě Řeků byla věnována pozornost školství. Na počátku 70. let i přes relativní početnost řecké menšiny především na Krnovsku a Osoblázkou navštěvovaly řecké děti jazykově české školy. V případě, že ve škole byla možnost soustředit alespoň 12 řeckých dětí, byla zavedena nepovinná výuka v řečtině. Tu realizovali učitelé, kteří ovládali jazyk, jichž

bylo ve stejném období v celém kraji 17.¹³⁷ Jejich počet ale během let klesal a v říjnu 1975 již v okrese Bruntál působilo jenom 8 učitelů hovořících řecky. Společně s nimi klesalo i množství dětí řeckých emigrantů, což bylo pravděpodobně ovlivněno vlnou odchodů v roce 1974.¹³⁸ Kulturní a národní povědomí bylo mezi řeckými dětmi pěstováno i po škole, jelikož odpoledne navštěvovaly řecké školy, kde získávaly základy jazyka a učili se řeckým básním i tancům.¹³⁹

V okrese Bruntál bychom však mimo výše pojednaných menšin ve sledovaném údobí našli i příslušníky dalších národností, kteří zde žili nebo pracovali. Významné postavení mezi nimi měli Poláci, jichž sice na Bruntálsku žilo jenom pár stovek (364 v roce 1970 a 402 v roce 1980), ale další velké množství Poláků do okresu dojíždělo za prací. Na počátku 70. let bylo těchto polských pracovníků, dojíždějících na Bruntálsko, evidováno 211, z čehož jich většina pracovala ve Vrbenských lisovnách nebo krnovské Karnole.¹⁴⁰ Tento stav zůstal zachován i v dalších letech a v roce 1976 jich velké množství pracovalo v podniku Krnovské státní lesy a dále pak v krnovském podniku Karnola. Menší množství lze i nadále nalézt ve Vrbenských lisovnách.¹⁴¹ Toto číslo ale bylo vesměs zanedbatelné v kontextu všech Poláků pracujících v Severomoravském kraji, jichž k 1. lednu 1976 bylo evidováno 3 413, přičemž největší množství jich bylo zaměstnáno v podnicích na Ostravsku a Karvinsku.¹⁴²

Mimo Poláků se v 70. a 80. letech objevili v okrese Bruntál ve větším množství i Vietnamci. Ti sem přicházeli na základě mezinárodních dohod, podle nichž jim v ČSSR bylo umožněno studovat nebo se v podnicích účastnit stáží, a v polovině 70. let jich v ČSSR žilo několik tisíc. Další růst jejich počtu byl umožněn usnesením vlády č. 337 z 19. prosince 1979, které umožnilo odbornou přípravu a další zvyšování kvalifikace vietnamských občanů v československých organizacích. Kolik vietnamských občanů celkem prošlo Československem před listopadem 1989, je obtížné přesně stanovit, avšak odhady naznačují, že jenom v průběhu 80. let se jednalo o 70 až 120 tisíc osob, najednou maximálně cca 30 000 osob.¹⁴³ Tito lidé nebyli umístěni do podniků a škol jenom ve velkých městech, ale mohli bychom je najít i v pohraničních okresech. V Severomoravském kraji bylo v roce 1985 evidováno 447 vietnamských studentů, kteří byli v rámci kraje rozptýleni do menších sídel. Na Bruntálsku bychom jich našli celkem 30, působili na zemědělském učilišti v Městě Albrechtice.¹⁴⁴ Tento počet studentů v Severomoravském kraji zůstal téměř stabilní až do konce 80. let, a to i přes postupné snižování množství vietnamských

137 Tamtéž.

138 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, krab. 27, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise.

139 Dimitris ATANASIADIS – Zdeněk JIRÁSEK, *Místo kultury ve vývoji řecké minority*, s. 115.

140 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí a pracovních sil, inv. č. 112, č. kart. 28, Přehled závodů-organizací zaměstnávající polské pracovníky.

141 SOKA Bruntál, ONV Bruntál 1960–1990 (neinventarizováno), Odbor pracovních sil, č. kart. 12, Přehled o zaměstnanosti polských pracovníků z 3. května 1976.

142 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor sociálních věcí a pracovních sil, inv. č. 117, č. kart. 29, Informativní zpráva o ukončení spolupráce s vládou PLR v oblasti zaměstnávání polských občanů z 18. února 1976.

143 Miroslav NOŽINA – Filip KRAUS, *Kriminální síť ve vietnamské diaspoře. Případ České republiky*, Praha 2009, s. 22.

144 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor školství, inv. č. 195, č. kart. 159, Výkaz o středním odborném učilišti SM kraj.

129 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 104, č. kart. 94, Zpráva KSŘ o nepovolené schůzi frakce KSŘ v Brumovicích z 6. října 1972.

130 Tamtéž.

131 Tamtéž, Záznam o jednání vedoucího odboru vnitřních věcí Sm KNV s pracovníkem krajské prokuratury z 22. prosince 1975.

132 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor kultury, inv. č. 17, č. kart. 4, Nežádoucí spolčovací činnost politických emigrantů z Řecka z 23. března 1971.

133 Dimitris ATANASIADIS – Zdeněk JIRÁSEK, *Místo kultury ve vývoji řecké minority*, s. 113.

134 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Národnostní komise, inv. č. 9, č. kart. 27, Přehled kulturně-výchovných akcí mezi občany národnostních skupin v Severomoravském kraji.

135 Tamtéž, Uplatňování národnostní politiky v okrese Bruntál a činnost okresní národnostní komise.

136 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor vnitřních věcí, inv. č. 22, č. kart. 7, Současný stav národnostní problematiky v Severomoravském kraji z 8. června 1970.

občanů v ČSSR. K 30. září 1989 jich totiž bylo na učilištích v kraji nadále evidováno celkem 422.¹⁴⁵

Závěr

Z hlediska národnostní skladby byl okres Bruntál v letech 1960 až 1989 velmi pestrý. Bylo to způsobeno nejenom pokračující imigrací Slováků a Romů, ale též přítomností německé a řecké menšiny. Ačkoliv příslušníci těchto národností žili na území pouhého okresu, přístup zastávaný národními výbory vůči nim byl dosti rozličný. O německé menšině se dá bezesbýtku říci, že postupně mizela, jednak v důsledku vysoké úmrtnosti přestárlé populace, jednak postupnou asimilací s majoritou. K tomuto osudu napomáhala i minimální organizovanost Němců, jež byla způsobena jak jejich nezájmem, tak i vysokým věkem, znemožňujícím obdobné aktivity. Nízký zájem o organizovaný národní život projevovali i Slováci, kterých ale v okrese žilo tolik, že byli po Češích nejpočetnější národnostní skupinou. Ačkoliv do okresu směřovalo poměrně velké množství dosídlenců původem ze Slovenska, celkový počet příslušníků této menšiny nejenom nerostl, ale mezi lety 1970 a 1980 se dokonce nepatrně snížil. To bylo zapříčiněno nejen vysokým množstvím odchodů Slováků do vnitrozemí, ale i vysokou mírou jejich asimilace. Naproti tomu romská menšina se početně neustále rozrůstala, a to i navzdory tomu, že cílem státní politiky byla její asimilace s majoritou. Romové byli bedlivě sledováni národními výbory, takže můžeme konstatovat, že i přes pozvolný vzestup jejich životní úrovně žili příslušníci menšiny často ve velmi nevyhovujících podmínkách a možnosti vzestupu byly limitovány nízkým vzděláním, které souviselo s faktem, že téměř polovina všech dětí romského původu navštěvovala v okrese zvláštní školu. Zvláštní postavení měli i Řekové, kteří se sice již během 50. let dokázali v Československu zabydlet a ONV se snažil hlavně organizovat kulturní politiku vůči nim, ale během 60. a 70. let se začaly uvnitř KSŘ vyskytovat třenice spojené se vznikem pravicové frakce, což vyvolalo řadu problémů, které se odrazily i na úrovni Bruntálska. V omezeném množství se na území okresu Bruntál vyskytovali i Poláci a Vietnamci. V případě Vietnamců se jednalo buď o studenty a učně, kteří zde zvyšovali svou kvalifikaci, nebo o zahraniční dělníky, kteří byli zaměstnaní v různých podnicích v okrese. Obě dvě skupiny Vietnamců nicméně žily odděleně od majoritní společnosti a jejich příslušníci se jenom málokdy dostávali do kontaktů s majoritní společností.

Ethnic Issues in Bruntál District 1960 to 1989 (Summary)

Although the aim of displacing the German minority from the Czechoslovak borderland after World War II was to solve the national problems, due to the composition of the new settlers in this area, this was not achieved. The complicated national structure of the borderland forced the national committees to proceed sensitively towards the individual nationalities that settled here. The district of Bruntál (former districts of Bruntál, Rýmařov and Krnov), on the territory of which Czechs were the dominant nationality (but there were also very large groups of Slovaks, Greeks and Roma), is a typical example.

We can thus observe that, even during the 1960s and 1980s, both the district national committee and the regional national committee had to deal with national issues. At the same time, the attitude of these administrative bodies towards individual nationalities was considerably different. And while the Germans became an invisible minority, however closely monitored by the authorities, due to the ageing of the population, dying out and assimilation, the Slovaks, as of one of the state-forming nations, had a number of privileges that were not used in Bruntál. On the contrary, the Roma, who became the subject of interest in state policy and its constant changes, were a very carefully controlled and, at the same time, numerous ethnic group. The position of the Greeks remained quite specific, but they already broke free from the actual isolation in which they lived after their arrival.

Mgr. Lubomír Hlavienka, Ph.D.
Slezská univerzita v Opavě
lubomir.hlavienka@fvp.slu.cz

145 ZA Opava, Sm KNV 1960–1990, Odbor školství, inv. č. 173, č. kart. 125, Výkaz o středním odborném učilišti SM kraj – cizinci k 30. 9. 1989.